

Inter-Semiotic Translation of the Story of Kalila and Demna in the Latin Version

Samar Ehteshami *

Assistant Professor of English Translation and,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Ali Arjmandi

Master's degree student in English translation,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

Kalila and Demna is a collection of fables from the East that has entered Western literature through successive translations. The Latin translation by John of Capua is one of the earliest translations of Kalila and Demna in the West, which was later translated into various languages such as Italian, German, and Spanish. Approximately 600 years later, this translation was published with annotations and commentaries under the title "Directorium humanae vitae, alias, Parabole antiquorum sapientum" by Derenbourg. This version is accompanied by numerous illustrations from the stories of Kalila and Demna. These images can be considered as instances of inter-semiotic translation. By analyzing these images added to the text in the 19th century, we seek to answer the question of how much Western elements have replaced the original elements of the story during this inter-semiotic translation. Based on the Visual Grammar Design provided by Kress and van Leeuwen (2020), we conclude that all cultural, historical, and social references in the images have Western origins. For instance, the horns of the goats are illustrated like Western hairstyles (Dutch Half-Buns). Additionally, the clothing of the people, architectural styles, and various tools are all infused with

* Corresponding Author: samar.ehteshami@atu.ac.ir

How to Cite: Ehteshami, S., Arjmandi, A. (2025). Inter-Semiotic Translation of the Story of Kalila and Demna in the Latin Version, *Comparative and Interdisciplinary Studies of Literature*, 1(2), 87-105. DOI: 10.22054/CISL.2025.84654.1026

Western elements. These findings indicate that besides intersemiotic translation of written text to images, Eastern elements have been transformed to Western elements.

Keywords: Kalila and Demna, Latin translation of Kalila and Demna, Inter-Semiotic Translation, Image Analysis, Comparative Analysis.

ترجمه بین نشانه‌ای داستاژ کلیله‌ودمنه در نسخه لاتین

شمر احتشامی * ID

استادیار مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران ایران

علی ارجمندی ID

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران ایران

چکیده

کلیله‌ودمنه اثری از مشرق‌زمین است که طی ترجمه‌های پیاپی به ادبیات غرب راه یافته است. ترجمه لاتین آن از از ژان دو کاپو از نخستین ترجمه‌های کلیله‌ودمنه در غرب است که بعدها همین نسخه به زبانهای مختلف، مانند ایتالیایی، آلمانی و اسپانیایی ترجمه شد. در حدود ۶۰۰ سال بعد، این ترجمه با حواشی و تعلیقاتی با عنوان «Directorium humane vite, alias, Parabole antiquorum sapientum» توسط درنبرگ به طبع رسید. این نسخه با نقاشی‌های متعددی از داستانهای کلیله‌ودمنه همراه است. این تصاویر نمونه‌ای از ترجمه بین نشانه‌ای است که در این مقاله سعی بر بررسی آن داریم. با بررسی این تصاویر که در قرن نوزدهم به متن اضافه شده‌اند، در پی پاسخ به این پرسش هستیم که طی ترجمه بین نشانه‌ای عناصر غربی تا چه میزان جایگزین عناصر اصلی داستاژ شده است. تحلیل این تصاویر بر اساس گرامر طراحی بصری که کرس و و ليوون (۲۰۲۰) ارائه کرده‌اند، حاکی از آن است که ارجاعات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی موجود در تصاویر جملگی منشأ غربی دارند. برای مثال شاخ‌بزها مانند آرایش موی غربی (Dutch Half-Buns) رسم شده است. علاوه بر آن پوشش مردم، معماری ساختمانها و ابزار آلات مختلف همگی آکنده از عناصر غربی است. آنچه در بررسی ترجمه بین نشانه‌ای اثر مشهود است، ترجمه عناصر فرهنگی شرقی به عناصر فرهنگی غربی است. اثر کلیله‌ودمنه طی ترجمه بین نشانه‌ای، دستخوش ترجمه فرهنگی نیز بوده است.

کلیدواژه‌ها: کلیله‌ودمنه، ترجمه لاتین کلیله‌ودمنه، ترجمه بین نشانه‌ای، تحلیل تصویر، مطالعه تطبیقی.

۱. مقدمه

کلیده‌ودمنه کتابی است با نام‌های گوناگون که به اسامی مترجمانش گره خورده و شهرت خود را در ادبیات جهان و ام‌دار ترجمه است. علی‌رغم پژوهش‌های بسیاری که در خصوص ترجمه این کتاب صورت گرفته است، نوعی از ترجمه که در پژوهش‌ها نادیده گرفته می‌شود، ترجمه متن به تصویر و به عبارتی ترجمه بین نشانه‌ای کلیده‌ودمنه است. این پژوهش به بررسی ترجمه بین نشانه‌ای داستانی کلیده‌ودمنه پرداخته و هدف آن نشان دادن جنبه‌های فرهنگی این داستان از طریق تصاویر است. در این بررسی تمرکز بر ترجمه‌های غربی این داستان است و نه نسخه‌های شرقی آن؛ به عبارت دیگر، پژوهش حاضر در صدد بررسی بازنمایی فرهنگ و معانی موجود در کلیده‌ودمنه در تصاویر نسخه غربی است. چنین پژوهشی به درک بهتر از کلیده‌ودمنه در ادبیات غرب منجر می‌شود. از این رو، اثر انتخابی برای این پژوهش ترجمه لاتین کلیده‌ودمنه از ژان دو کاپو است. این نسخه از نخستین ترجمه‌های کلیده‌ودمنه در غرب است که بعدها همین نسخه به زبانهای مختلف مانند ایتالیایی، آلمانی و اسپانیایی ترجمه شد (نک. محبوب، ۱۳۳۶). در کتاب درباره کلیده‌ودمنه، در خصوص این نسخه چنین آمده است:

یک تن یهودی به نام ژان دو کاپو که بعد مسیحی شده بود کلیده‌ودمنه را از روی ترجمه ربن رجوئل در بین سالهای ۱۲۶۳ و ۱۲۷۸ میلادی به دستور کاردینال اوریسی نوس به زبان لاتین ترجمه کرد. ... اهمیت این نسخه ترجمه ژان دو کاپو این است که پس از وی کلیده‌ودمنه از روی نسخه او به زبانهای مختلف، مانند ایتالیایی، آلمانی و اسپانیایی ترجمه شد و مورد تقلید واقع گشت (همان: ۸۱).

این ترجمه ابتدا بدون تصویر بود تا اینکه در سال ۱۸۸۷ میلادی توسط درنبرگ با حواشی و تعلیقات تحت عنوان «Directorium humane vite, alias, Parabole antiquorum sapientum» به طبع رسید. نقاشی‌های این نسخه را پروس^۱ نقاش آلمانی کشیده است و به اواخر قرن پانزده میلادی برمی‌گردد (Index Theologicus, n.d.). این نسخه با دارا بودن ۱۱۹ نقاشی همراه با متن نوشتاری نقش بسزایی در روایت کردن کلیده‌ودمنه برای مخاطب غربی دارد.

اولین بار یاکوبسون^۲ (۱۹۵۹) موضوع ترجمه بین نشانه‌ای^۳ را مطرح کرد و به ترجمه که پیش‌تر منحصر در روزن‌بانی یا بین‌زبانی انگاشته می‌شد، رنگ و بوی تازه‌ای بخشید. ترجمه بین نشانه‌ای به معنای انتقال معنا از یک نوع نشانه (مانند متن نوشتاری) به نوع دیگر (مانند تصویر یا نقاشی) است. این نوع ترجمه شامل تغییر کانالهای ارتباطی است که در آن نشانه‌های جدید ممکن است معانی متفاوتی را منتقل کنند (Gottlieb, 2005)؛ اما توروپ^۴ (۲۰۰۸) دیدگاه یاکوبسون را نیازمند بازخوانی می‌داند، زیرا تنوع فرهنگی فرایندهای ترجمه بین نشانه‌ای را در نظر نمی‌گیرد، اگرچه زمینه‌ای برای اندیشیدن درباره این فرایندها را فراهم کرده است. چنانکه کوردیس^۵ (۲۰۲۳) بیان می‌کند، اگر نشانه‌شناسی را مطالعه چگونگی شکل‌گیری و درکنشانه‌ها در یک نظام فرهنگی بدانیم، ترجمه به بررسی چگونگی انتقال

1. Johann Prüss
2. Roman Jakobson
3. Intersemiotic Translation
4. Peeter Torop
5. Kourdis

نشانه‌ها در دروزهمان نظام فرهنگی یا به نظام فرهنگی دیگر می‌پردازد. از این رو، رویکرد ما در استفاده از مفهوم ترجمه بین نشانه‌ای، بر نمودهای فرهنگی در نگاره‌های کلیلهدومنه در نظام فرهنگی غرب متمرکز است.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

پرسش اصلی آن است که چگونه عناصر فرهنگی شرقی در متن نوشتاری کلیلهدومنه طی ترجمه بین نشانه‌ای در نظام فرهنگی غرب به تصویر کشیده شده‌اند.

۲-۱. پیشینه پژوهش

بسیاری از نسخه‌های کلیلهدومنه با تصاویر همراه است و در کتابخانه‌ها و موزه‌های جهان نگهداری می‌شوند. این نسخه‌ها در شماری از پژوهش‌ها استفاده شده‌اند. عمده‌ترین پژوهش‌هایی بر جنبه‌های تصویرگری نسخه‌های برجایمانده از کلیلهدومنه متمرکز شده‌اند و به‌ندرت سراغ تطبیق تصاویر با روایت نوشتاری رفته‌اند (رئسی و دیگران ۱۴۰۲). برای مثال مریم برکت رضایی و محمد خزایی (۱۳۹۱)، طی پژوهشی، کلیلهدومنه‌های مصور مکاتب مختلف نگارگری را معرفی کرده‌اند.

برنارد اوکانا (۲۰۰۳) در کتابی با عنوان «نقاشی ایرانی اولیه؛ نسخه‌های خطی کلیلهدومنه در اواخر قرن چهاردهم» به بررسی و معرفی کلیلهدومنه‌های مصور فارسی و عربی در مکاتب مختلف نگارگری از قرون اولیه اسلامی تا دوره تیموری پرداخته است. اوکانا با تأکید بر ویژگی‌های هنری و فرهنگی این نسخه‌ها، بخش عمده‌ای از کتاب خود را به تحلیل نسخه‌های مصور این اثر در مکتب جلایری و تیموری اختصاص داده است که نشان‌دهنده اهمیت و تأثیرگذاری این دو مکتب در شکل‌گیری روایت‌های تصویری کلیلهدومنه است.

صدیقی پور (۱۳۸۳) در پایاننامه‌ای با عنوان «سیر تحول تصویری کلیلهدومنه در نگاره‌های ایرانی» به بررسی ویژگی‌های ظاهری و صوری این اثر پرداخته است. وی معتقد است که این ویژگی‌ها باید با خصوصیات نگارگری هر دوره تطابق داشته باشند تا بتوان به درک بهتری از تحولات هنری و فرهنگی آن‌زمان دست یافت. این رویکرد نشان‌دهنده اهمیت ارتباط بین هنر تصویرگری و متن ادبی است و می‌تواند به تحلیل عمیق‌تری از تأثیرات فرهنگی کلیلهدومنه بر هنرهای تجسمی ایران منجر شود.

جنود (۱۳۸۶) در پایاننامه‌ای تحت عنوان «هماهنگی فرم و محتوا در تصویرسازی داستانهای کهن کلیلهدومنه» به تحلیل تصاویر نسخ کلیلهدومنه، متعلق به قرون هشتم و نهم هجری پرداخته است. او به بررسی تطبیقی این تصاویر نیز پرداخته و تلاش کرده تا ارتباط میان فرم بصری تصاویر و محتوای داستانها را روشن کند. این پژوهش می‌تواند به درک عمیق‌تری از چگونگی انتقال مفاهیم داستانی از طریق هنر تصویرگری کمک کند.

بابایی (۱۳۸۸) نیز در پایاننامه‌ای با عنوان «تبیین ویژگی‌های نسخه مصور کلیلهدومنه» به بررسی گلچینی از نگاره‌های این اثر که در زمان سلطان اویس جلایر خلق شده‌اند، پرداخته است. او با تحلیل دقیق این نگاره‌ها، سعی دارد تا تأثیرات تاریخی و فرهنگی آنها را بر ادبیات تصویری ایران بررسی کند.

پورافضل (۱۳۹۳) نیز در پایاننامه‌ای تحت عنوان «بررسی و مقایسه نگاره‌های نسخه

کلیله‌ودمنه آلاینجو موزۀ بریتانیا و نسخه‌ی آلامظفر کتابخانه‌ی ملی فرانسه»، به تحلیل دقیق پیشینه‌ی مرتبط با کلیله‌ودمنه پرداخته است. او در این تحقیق حوزه‌های مختلف مطالعات هنری و ادبی مرتبط با این اثر را در شش دسته تقسیم‌بندی کرده است که هر یک از آنها ابعاد خاصی از این متن را بررسی می‌کند.

با توجه به تنوع و غنای پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه‌ی کلیله‌ودمنه‌های مصور، می‌توان گفت که این اثر نه تنها از نظر ادبی بلکه از جنبه‌های هنری و فرهنگی نیز اهمیت ویژه‌ای دارد. پژوهشگران مختلف با رویکردهای متفاوت، به بررسی ویژگی‌های نگارگری، تطابق تصاویر با متن و تحلیل مضامین داستانها پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها به ما کمک می‌کند تا در ک عمیق‌تری از تأثیرات فرهنگی و هنری کلیله‌ودمنه بر هنرهای تجسمی ایران و همچنین بر ادبیات جهانی داشته باشیم. در نهایت، این پژوهش‌ها نشان‌دهنده‌ی تعامل پویا بین هنر تصویرگری و روایت‌های ادبی است که می‌تواند منجر به تولید آثار جدید و الهام‌بخش در آینده شود.

۳-۱. روش

این تحقیق پژوهشی کیفی است که به بررسی و تحلیل تصاویر موجود در نسخه‌ی لاتین کلیله‌ودمنه می‌پردازد. هدف اصلی این پژوهش تحلیل چگونگی بازنمایی عناصر بصری در نظام فرهنگی غرب است. پیکره‌ی این تحقیق شامل نگاره‌های نسخه‌ی لاتین کلیله‌ودمنه تحت عنوان «Directorium humane vite, alias, Parabole antiquorum sapientum» است که توسط ژان دو کاپو ترجمه‌شده و بعداً با حواشی و تصاویری از پروس منتشر شده است. این نسخه شامل ۱۱۹ تصویر است که همه‌ی این تصاویر به عنوان نمونه‌هایی از ترجمه‌ی بین نشانه‌ای بررسی می‌شوند.

تحلیل در این پژوهش بر اساس گرامر طراحی بصری که توسط کرس و وولیوون (۲۰۲۰) ارائه‌شده، انجام شده است. مدلی که بر اساس گرامر طراحی بصری برای این پژوهش توسعه یافته است، بر سه مؤلفه اصلی استوار است: شرکت کنندگان، فرایندها و شرایط^۳ (ص. ۴۵).

شرکت کنندگان شامل افراد، حیوانات و اشیاء هستند که در تصویر نمایان شده‌اند. این عناصر می‌توانند شامل اشیاء انتزاعی نیز باشند. تحلیل بصری به ما کمک می‌کند تا بفهمیم چگونه این شرکت کنندگان در تصویر به نمایش درآمده‌اند و چه نقشی در انتقال معنا دارند. به عنوان مثال در یک تصویر ممکن است یک فرد خاص (از نظر تاریخی، اجتماعی، فرهنگی و غیره) به طور مشخص دارای بار فرهنگی خاصی باشد.

فرایندها به فعالیت‌هایی اشاره دارند که شرکت کنندگان در تصویر انجام می‌دهند. این فعالیت‌ها می‌توانند شامل فعالیت‌های روزمره، تعاملات اجتماعی یا هر حرکات نمادین باشد. تحلیل فرایندها به ما امکان می‌دهد تا بفهمیم چگونه این فعالیت‌ها معنا را شکل می‌دهند و چه پیام فرهنگی را منتقل می‌کنند. برای مثال اگر یک تصویر نشان‌دهنده‌ی یک جشن فرهنگی باشد، نوع حرکات و تعاملات میانه شرکت کنندگان می‌تواند نشان‌دهنده‌ی ارزش‌ها و سنت‌های آن فرهنگ باشد.

-
1. participants
 2. processes
 3. circumstances

شرایط به مکاذ و زمان وقوع فرایندها اشاره دارد. این بُعد از تحلیل بصری به ما کمک می‌کند تا زمینه‌ای را که در آن عمل انجام می‌شود، درک کنیم. برای مثال یک تصویر ممکن است در محیطی شهری یا روستایی ثبت شده باشد که هر کدام بار معنایی خاص خود را دارند. همچنین، زمان وقوع عمل (مانند فصل یا تاریخ) نیز می‌تواند بر تفسیر تصویر تأثیر بگذارد.

۲. یافته‌ها

طبق مدل مذکور، یافته‌های پژوهش در سه دسته کلی جای می‌گیرند که در ادامه با توضیح و مثال توضیح داده شده است. ذکر این نکته ضروری است که همه تصاویر در پژوهش بررسی شده‌اند، اما با توجه به محدودیت تعداد واژگان و صفحات، در اینجا به ذکر نمونه‌های شاخص بسنده شده است.

۲-۱. شرکت کنندگان

شرکت کنندگان در نگاره‌های این کتاب از طرق مختلفی مانند پوشش، ابزارهای خاص و حیوانات نمادین روایت غربی از داستان کلیله و دمنه ارائه می‌کنند. در جدول ۱ عناصر غربی این نگاره‌ها بیان شده است.

عناصر غربی	نمونه نگاره
کاپا (Cappa) عبای کلاه‌دار مانند شل که در دوران رنسانس رایج بود و به نام «کاپا» (Cappa) شناخته می‌شد. این نوع پوشش معمولاً دارای کلاه‌هی بود که به آن امکان می‌داد تا سر و گردن را به خوبی بپوشاند.	
موریون (Morion) موریون نوعی کلاهخود بود که در اواخر دوران رنسانس محبوب شد. این کلاهخود معمولاً دارای لبه‌های بلند و طراحی خاصی بود که به سربازان امکان می‌داد تا در میدان نبرد به راحتی حرکت کنند. این کلاهخودها نه تنها برای حفاظت فیزیکی بلکه به عنوان نمادهایی از قدرت و مقام نظامی نیز استفاده می‌شد.	

نمونه نگاره	عناصر غریبی
	ویمپل (Wimple) نوعی پوشش سر بود که به‌ویژه توسط زنان و در برخی موارد توسط روحانیوز استفاده می‌شد. این نوع پوشش به‌عنوان نمادی از عفت و وقار در نظر گرفته می‌شد و به‌ویژه در میانه‌ی طبقات بالا و روحانیوز رایج بود.
	شلوار چسبان (Tights) این اصطلاح به‌طور خاص به شلوارهای تنگ و چسبان اشاره دارد که در زیر دابلت یا سایر لباس‌های بالایی پوشیده می‌شدند. Tights معمولاً از جنس ابریشم یا پشم بودند و در رنگ‌ها و طرح‌های مختلف موجود بودند. این شلوار به‌عنوان بخشی از مد آن‌دوران نیز شناخته می‌شدند و نمایانگر وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردان بودند.
	پوله: (Poullaine) این نوع کفش‌ها معمولاً نوک‌تیز و بلندی داشتند. پوله‌ها به‌عنوان بخشی از مد آن‌دوران نه تنها کاربردی بلکه به‌عنوان نمادهایی از قدرت و ثروت در جامعه نیز شناخته می‌شدند.
	کلاه (Bycock) نوعی کلاه است که در دوران رنسانس و قرون وسطی محبوبیت داشت.

نمونه نگاره	عناصر غربی
	ریپیر (Rapier) در دوران رنسانس، شمشیر خاصی که به‌عنوان نماد جنگ و نبرد در اروپا شناخته می‌شد، «ریپیر» (Rapier) نام داشت. این شمشیر باریک و نوک‌تیز به خاطر طراحی ظریف و دقت بالایش مورد تحسین قرار می‌گرفت.
	تیرکمان صلیبی (Crossbow) تیرکمان صلیبی که به‌عنوان یک سلاح دوربرد در دوران رنسانس و قرون وسطی استفاده می‌شد. کمان صلیبی به‌ویژه پس از جنگ‌های صلیبی در اروپا محبوب شد و تا اواخر سده شانزدهم در میدانهای نبرد استفاده می‌شد.
	شیر ایستاده پیش آمده (Sejant erect) شیر را در حالتی نیمه ایستاده نشان می‌دهد که دهانش باز است و زبانش را بیرون آورده است. شیر هراالدیک به‌عنوان یک عنصر غربی نه تنها نمایانگر قدرت و شجاعت است بلکه بخشی از تاریخچه فرهنگی و هنری اروپا را نیز تشکیل می‌دهد.

۲-۲. فرایندها

بررسی فرایندهای به تصویر کشیده شده در نسخه لاتین کلیله و دمنه به‌طور ویژه حاکی از عناصر غربی نیست. فرایندهای به تصویر کشیده شده، عمدتاً شامل فعالیت‌های روزمره و تعاملاتی هستند که وقایع داستان را پیش می‌برند و به روایت آن کمک می‌کنند. این تصاویر و فرایندها به گونه‌ای طراحی شده‌اند که مخاطب را با فضای داستان همراه کرده و به درک بهتر روایت کمک می‌کنند. عدم وجود عناصر غربی در این نوع مؤلفه، حائز اهمیت است و می‌تواند دو دلیل داشته باشد.

توجیه نخست این است که نگاره‌ها به دلیل ثابت بودن خود نمی‌توانند نقش مؤثری در نمایش فرآیندها ایفا کنند. در مقایسه با سایر روش‌های بصری مانند فیلم و انیمیشن که به دلیل تحرک شرکت کنندگان قادرند معنا را به‌طور مؤثرتری منتقل کنند، تصاویر ثابت محدودیت‌هایی در انتقال مفهوم دارند. توجیه دوم به ریشه‌های شرقی داستان کلیله و دمنه برمی‌گردد. با توجه به اینکه این داستان از شرق نشأت گرفته است، استفاده از مؤلفه فرآیند برای گنجانده عناصر غربی مناسب نبوده است. تغییر در این مؤلفه ممکن است باعث تداخل در روایت داستان شود و انسجام آنرا تحت تأثیر قرار دهد. این نکته نشان‌دهنده دشواری تغییر فرهنگی در مؤلفه فرآیندها است، به‌ویژه زمانی که آثار بین دو فرهنگ متفاوت منتقل می‌شوند.

۳-۲. شرایط

عناصر مکانی و زمانی در نگاره‌های نسخه لاتین کلیله و دمنه محدود به معماری سبک رنسانس و گوتیک است. در جدول ۲ به برخی از نمونه‌های آ‌ا اشاره شده است.

جدول ۱

نمونه نگاره	عناصر غربی
	تقارن و توازن بناها بر اساس تقارن و توازن به نمایش درآمده‌اند که نمودی از معماری غربی در آن دوران است. نمای ساختمانها معمولاً متقارن طراحی می‌شود و هر دو سمت نمای ساختمان باید با یکدیگر هماهنگ باشند.
	سقف‌های تزئین شده: عنصر فرهنگی دیگری که در معماری غربی رواج داشته، استفاده از سقف‌های تزئین شده است. این سبک معماری در نگاره‌های کلیله و دمنه مشهود است.
	سقف‌های شیروانی: سقف‌های شیروانی در دوران رنسانس نه تنها به عنوان یک عنصر ساختاری، بلکه به عنوان بخشی از زیبایی‌شناسی کلی معماری آ‌ا شناخته می‌شدند. این سقف‌ها با ترکیب کارکرد و زیبایی، نقش مهمی در شکل‌گیری هویت معماری رنسانس ایفا کردند.

نمونه نگاره	عناصر غربی
	شیشه‌های مشبک: شیشه‌های مشبک در دورازنسانس و به‌ویژه در سبک گوتیک، به‌عنوان یکی از عناصر برجسته معماری و تزئینات داخلی شناخته می‌شدند. این نوع شیشه‌ها به دلیل زیبایی و عملکرد خاص خود، نقش مهمی در طراحی بناها ایفا کردند.
	پنجره‌های طاق‌دار: پنجره‌ها معمولاً مستطیلی شکل بودند اما با طراحی خمیده، نمایی خاص به ساختمان می‌بخشیدند. این ویژگی برخلاف خطوط تیز و زاویه‌دار سبک گوتیک بود.

نتیجه‌گیری

کتاب کلیله‌ودمنه، اثر ادبی برجسته‌ای است که ریشه‌های آذبه هند باستان برمی‌گردد و در طول تاریخ به زبانهای مختلفی ترجمه شده است. این اثر شامل مجموعه‌ای از حکایت‌هاست که عمدتاً از زبان حیوانات روایت می‌شوند و به ارائه پند و اندرزهای اخلاقی می‌پردازند. علی‌رغم پژوهش‌های بسیار درباره کلیله‌ودمنه، یکی از جنبه‌های مغفول مانده ترجمه بین‌نشانه‌ای این اثر است. این نوع ترجمه شامل انتقال معنا از یک نوع نشان (مانند متن) به نوع دیگر (مانند تصویر) است. پژوهش حاضر به بررسی نحوه بازنمایی فرهنگی داستانه کلیله‌ودمنه در تصاویر نسخه لاتین پرداخته است.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نگاره‌های نسخه لاتین کلیله‌ودمنه حاوی عناصر غربی متعددی هستند. این عناصر در قالب لباس، ابزار، نماد و معماری مشهود بوده و نقش مؤثری در روایت غربی از داستانه شرقی کلیله‌ودمنه دارند. یکی از بارزترین ویژگی‌های نگاره‌ها، لباس‌های شخصیت‌ها است.

در نسخه لاتین، شخصیت‌ها معمولاً با لباس‌هایی به تصویر کشیده شده‌اند که نه تنها متناسب با فرهنگ و زمانه خودشان هستند، بلکه نشانه‌هایی از مد و سبک زندگی قرون وسطی اروپا را نیز به نمایش می‌گذارند. برای مثال سربازان کلاه‌خود موریون به سر دارند که محبوبیت آذبه اواخر دوره رنسانس در اروپا برمی‌گردد. انتخاب این لباس‌ها می‌تواند نشانه‌دهنده تلاش مترجم (نگارگر) برای نزدیک کردن داستانه به مخاطب غربی باشد تا آنها بتوانند با شخصیت‌ها و موقعیت‌های داستانه ارتباط بیشتری برقرار کنند.

علاوه بر لباس، ابزارها و نمادهای غربی نیز در نگاره‌ها مشهود است. برای نمونه ادوات جنگی مانند شمشیر ریپیر و تیر و کمان‌صلیبی که در اروپای قرونوسطی رایج بوده‌اند بیش‌ازپیش به داستان‌کلیده‌ودمنه رنگ و بوی غربی بخشیده است. از سوی دیگر، عناصر بصری در شخصیت‌سازی داستان‌نقش بسزایی دارد (شیخ‌الاسلامی و احتشامی، ۱۴۰۲). شخصیت شیر داستان‌همواره نمادین به تصویر کشیده شده است. شیر با دهانی باز و زبانی بیرون که روی دو پا ایستاده است و نماد مهمی در فرهنگی یهودی - مسیحی محسوب می‌شود و هراالدیک‌های موجود نیز گواهی بر این ادعا است. استفاده منسجم از این ابزارها به غنای بصری تصاویر کمک می‌کند و به مخاطب غربی این امکان‌را می‌دهد که آسانتر با داستان‌ارتباط برقرار کند.

عناصر مکانی حاکی بازه زمانی خاصی هستند (Ehteshami, 2022; Farahzad & Ehteshami, 2018). ساختمانها و فضاهای طراحی شده در این تصاویر عمدتاً نمایانگر رنسانس و سبک‌های معماری اروپایی در آندوران هستند که تلفیقی از سبک رنسانس و گوتیک به شمار می‌آیند. از تقارن و توازن کلی سازه‌ها گرفته تا جزئیاتی مانند شیشه‌های مشبک، همه به نوعی سعی دارند تا فضایی آشنا برای مخاطب غربی ایجاد کنند. به‌طور کلی عناصر بصری در انسجام کامل با یکدیگر قرار دارند. چنین انسجامی با غربی سازی عناصر مختلف داستان در تصاویر حاصل شده است. نگارگر این غربی سازی را در زمان خود روایت نمی‌کند، بلکه عناصر به کاررفته ارجاع به همان زمانی دارند که متن اثر از روی ترجمه ربن رجوئل در بین سالهای ۱۲۶۳ و ۱۲۷۸ میلادی به لاتین ترجمه شده است. چنین انتخابی در بصری سازی داستان بعد تاریخی آنرا برای مخاطب حفظ کرده است.

چنانکه نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد، عناصر فرهنگی موجود در تصاویر نسخه لاتین کلیده‌ودمنه به‌طور عمده به مؤلفه‌های شرکت کنندگان و شرایط مربوط می‌شود. این در حالی است که فرآیندها، به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های بررسی تصاویر، بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، فاقد عناصر غربی است.

آنچه در بررسی ترجمه بین نشانه‌ای اثر مشهود است، ترجمه عناصر فرهنگی شرقی به عناصر فرهنگی غربی است. اثر کلیده‌ودمنه طی ترجمه بین نشانه‌ای، دستخوش ترجمه فرهنگی نیز بوده است. چنین ترجمه‌ای نشان‌دهنده چگونگی بازتعریف هویت فرهنگی یک اثر ادبی قدیمی در فرهنگ‌ها و بسترهای جدیدتر است.

دو دیدگاه متفاوت در خصوص بازتعریف هویت فرهنگی مطرح می‌شود. دسته‌ای بر این باور هستند که اثر جدید از ریشه‌های فرهنگی خود جدا شده است و از سوی دیگر این موضوع مطرح می‌شود که این تغییرات در سطح نشانه‌ای بوده است. درواقع برخی باور دارند که با غربی شدن عناصر بصری، ارتباط داستان با مخاطب غربی تسهیل شده است. ازاین‌رو فرهنگ شرقی در غالب داستانهای اخلاقی که ریشه در همان فرهنگ دارد، توانسته است به غرب راه یابد و جنبه‌هایی از آن وارد فرهنگ غرب شود. بدین ترتیب، مطالعه دقیق‌تر بر تأثیرات تصویری و معنایی می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های آینده درباره چگونگی انتقال معانی فرهنگی میانه دو فرهنگ متفاوت باشد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافع ندارند.

منابع

- بابایی، محمد. (۱۳۸۸)، «تبیین ویژگی‌های نسخه‌ی کلیله و دمنه، نسخه‌ی ۱۴۲۲ کتابخانه‌ی دانشگاه استانبول». پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشکده هنر دانشگاه شاهد.
- برکت رضایی، مرضیه و خزایی، محمد. (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی مصورسازی نمونه‌های کهن کتاب کلیله و دمنه با یکی از نگاره‌های مصور آذر در دوره‌ی معاصر». کتاب ماه هنر، شماره ۱۷۱. صص ۶۸ - ۷۴.
- پورافضل، الهام. (۱۳۹۴). «بررسی و مقایسه‌ی نگاره‌های نسخه‌ی کلیله و دمنه‌ی آلا اینجو موزه‌ی بریتانیا و نسخه‌ی آلامظفر کتابخانه‌ی ملی پاری». پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشکده‌ی هنرهای کاربردی دانشگاه هنر تهران.
- جنود، افسانه. (۱۳۸۶). «هماهنگی فرم و محتوا در تصویرسازی داستانهای کلیله و دمنه». پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشکده‌ی هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- رئیس، ایمان؛ شعیری، حمیدرضا؛ حسونند، محمد کاظم. (۱۴۰۲). «تحلیل تراروایی نگاره‌ی مرد ساربان و شتر مست» از کلیله و دمنه با رویکرد نشانه - معناشناختی». *مطالعات هنرهای تجسمی*. (۲۱). صص ۱۷۷ - ۱۹۸.
- شیخ‌الاسلامی، شیرین و احتشامی، ثمر. (۱۴۰۲). «مطالعه‌ی توصیف شفاهی حالت‌های احساسی چهره در فیلم‌های سینمایی ایرانی». *مطالعات زیاده و ترجمه*. ۵۶ (۳). صص ۲۰۵ - ۲۳۲.
- صدیقی‌پور، کبری. (۱۳۸۳). «سیر تحول تصویر کلیله و دمنه در نگاره‌های ایرانی». پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشکده‌ی هنر دانشگاه شاهد.
- محبوب، محمدجعفر. (۱۳۳۶). *درباره‌ی کلیله و دمنه: تاریخچه، ترجمه‌ها و دو باب ترجمه نشده از کلیله و دمنه*. تهران: خوارزمی.

References

- Babaei, M. (2009). Explanation of the characteristics of the *Kalila and Dimna* manuscript, 1422 AH, held in the Library of Istanbul University. *Master's thesis*, Faculty of Art, Shahed University. [in Persian]
- Barekat-Rezaei, M., & Khazaei, M. (2012). A comparative study of the illustration of ancient *Kalila and Dimna* manuscripts with one of its contemporary pictorial versions. *Ketab-e Mah-e Honar (Book of the Month on Art)*, (171), 68-74. [in Persian]
- Ehteshami, S. (2022). Geographical dimension and translation: A conceptual inquiry. *Iranian Journal of Translation Studies*, 20 (79), 9 - 22.
- Farahzad, F., & Ehteshami, S. (2018). Spatial territories in translation studies. *Iranian Journal of Translation Studies*, 16 (63), 71 - 87.
- Gottlieb, H. (2005). Multidimensional translation: Semantics turned semiotics. In H. Gerzymisch-Arbogast & S. Nauert (Eds.), *Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings* (pp. 33 - 61). MuTra.

- Index Theologicus. (n.d.), Directorium humane vite alias parabole antiquoru[m] sapientu[m], Retrieved November 18, 2024, from <https://ixtheo.de/Record/1669505774>
- Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. In *In on translation* (pp. 232 - 239). Harvard University Press.
- Jonoud, A. (2007). Harmony of form and content in the illustration of *Kalila and Dimna* stories. *Master's thesis*, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [in Persian]
- Kourdis, E. (2023). Semiotic and translation studies: An epistemological interplay.. *Syn-Thèses*, 14, 206 - 223.
- Kress, G., & Leeuwen, T. v. (2020). *Reading images: The grammar of visual design*. Routledge
- Mahjoub, M. J. (1957). *On Kalila and Dimna: Its history, translations, and two untranslated chapters of Kalila and Dimna*. Tehran: Kharazmi. [in Persian]
- O'khane, Bernard, (2003). *Early Persian Painting Kalila and Dimna Manuscript of the Late Fourteenth Century*, IB Tauris.
- Pourafzal, E. (2015). Comparison and analysis of the miniatures in the *Kalila and Dimna* manuscript of the Injuids (British Museum) and the Muzaffarids (Bibliothèque nationale de France). *Master's thesis*, Faculty of Applied Arts, University of Art, Tehran. [in Persian]
- Reisi, I., Shaeiri, H. R., & Hasanvand, M. K. (2023). Transnarrative analysis of the illustration "The Camel Driver and the Drunken Camel" from *Kalila and Dimna* through a semiotic-semantic approach. *Visual Arts Studies*, 1(2), 177–198. [in Persian]
- Sedqipour, K. (2004). The evolution of *Kalila and Dimna* illustrations in Persian painting. *Master's thesis*, Faculty of Art, Shahed University. [in Persian]
- Sheikholeslami, Sh., & Ehteshami, S. (2023). A study of verbal description of emotional facial expressions in Iranian cinema. *Language and Translation Studies*, 56(3), 205–232. [in Persian]
- Torop, P. (2008). Translation as communication and auto-communication. *Sign Systems Studies*, 32(2), 376 - 396

استناد به این مقاله: احتشامی، ثمر، ارجمندی، علی. (۱۴۰۴). ترجمهٔ بین‌نشانه‌ای داستاز کليلة و دمنه در نسخه لائین، دو فصلنامه‌ی مطالعات تطبیقی و میان‌رشته‌ای ادبیات، ۱۱(۲)، ۸۷-۱۰۵. DOI: 10.22054/CISL.2025.84654.1026

Comparative and Interdisciplinary Studies of Literature licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.